

BME
Közlekedésmérnöki és Járműmérnöki Kar

Műszaki kémia előadás

Energiahordozók

2.rész

Atomenergia, Alternatív energiahordozók

Összeállította:
dr.Szabó Mihály

Kémiai és Környezeti Folyamatmérnöki Tanszék

2020. ősz

Az atommag

protonok (p)
neutronok (n)

rendszám (Z)
tömegszám vagy nukleonszám (A)
 $A=Z+N$

A proton:

az elektronnál 1837-szer nehezebb, ($1,6724 \cdot 10^{-24}$ g tömegű),
pozitív töltésű,
stabilis részecske.

Egy proton nyugalmi tömegének 938,2 MeV energia felel meg.
($1 \text{ MeV} = 1,602 \cdot 10^{-13} \text{ J}$)

A neutron:

elektromosan semleges,

tömege 1839 elektrontömeg ($1,6747 \cdot 10^{-24} \text{g}$),

instabil részecske.

átlagos élettartama 16,9 s,

spontán bomlásakor proton és elektron keletkezik, (radioaktív β -bomlás),

A neutron nyugalmi tömegének megfelelő energia 939,5 MeV.

izotópok:

Z állandó, N és A különböző

A természetben az elemek többnyire izotópjaik keverékeként fordulnak elő.

A periódusos rendszer elején $Z \sim N$,

a rendszám növekedésével $N > Z$

Pl. urán: $Z = 92$ $N = 143 - 146$.

A mag sűrűsége:

A magsugár 10^{-13} cm,

A teljes atom sugara 10^{-8} cm,

Csaknem a teljes tömeg a magban (az atom 10^{-15} részében) koncentrálódik.

Az elemek maganyagának sűrűsége 10^{14} g/cm³, nagyjából állandó.

Az atommag kötési energiája és stabilitása

A mag tömege mindig kisebb, mint a nukleonok tömegének összege, a mag elemeiből történő keletkezése exoterm folyamat.

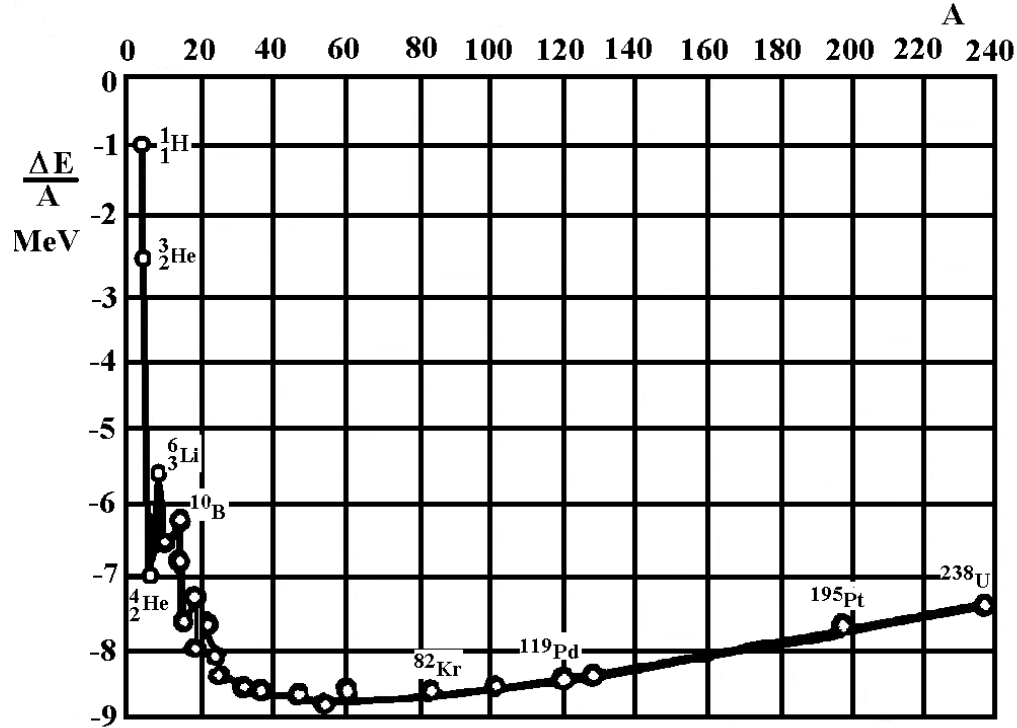
A mag kötési energiája

$$\Delta E = \Delta m * c^2$$

ennyi energiát kell befektetni, ha a magot elemeire akarjuk felbontani.

Az atommag átlagos kötési energiája több milliószorosa a kémiai kötések energiájának.

Az egy nukleonra eső átlagos kötési energia a tömegszám függvényében:

a magenergia-hasznosítása:

elvileg két lehetőség

- a kisebb magok egyesítése, fúzió
- a nagyobbak hasítása, fisszió

Fúzió

Két ^2H atommag egyesítése ^4He atommaggá:
a fajlagos kötési energia növekedése 6 MeV,
a felszabaduló energia 24 MeV.

Fisszió

Ha az ^{235}U elhasad két közepes tömegszámú atommaggá:
a fajlagos kötési energia növekedése 0,9 MeV,
a felszabaduló energia 200 MeV.

A maghasadás

Otto Hahn és Fritz Strassmann 1938:

az urán atommagja neutronokkal bombázva kettéhasad, s eközben jelentős mennyiségű energia szabadul fel

Niels Bohr 1939:

a természetes elemek közül csak a legnehezebbek, az urán és a tórium atomjai képesek hasadásra,

ezek instabilitása a természetes radioaktivitás oka.

(a Földön található természetes elemek száma 92).

az urán 235-ös tömegszámú atommagja a legalkalmasabb a hasadásra.

Joliot-Curie, Halban, Kowarski 1939:

az ^{235}U hasadása közben ún. szekunder neutronok kibocsátása (átlag 2,46),

a láncreakció lehetősége.

Hasadóanyagok

A természetes hasadóanyag:

az urán-235

termikus (lassú, a molekulák hőmozgásának megfelelő sebességű, ~2200 m/s)
neutronok hatására hasad

Az urán, mint nukleáris üzemanyag

a legkoncentráltabb energiaforrás:

fajlagos energiatartalma milliószorosa a legjobb fosszilis energiahordozókének
(pl. egy 0,5 cm³-es UO₂ fűtőelem-tabletta energiatartalma egyenértékű 0,6 tonna kőolajjal)

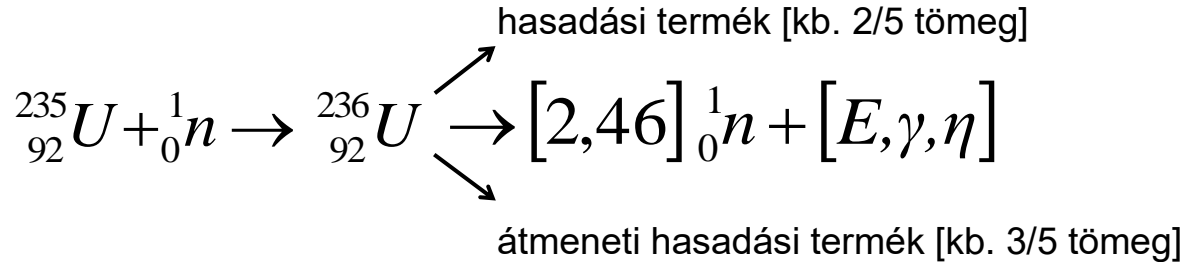
100 g ²³⁵U elhasadása 1785 tonna trinitro-toluol (TNT) robbanóanyag energiájának megfelelő energiát képvisel.

Magyarország éves villamosenergia-fogyasztása kb. 44-45 ezer GWh, ehhez

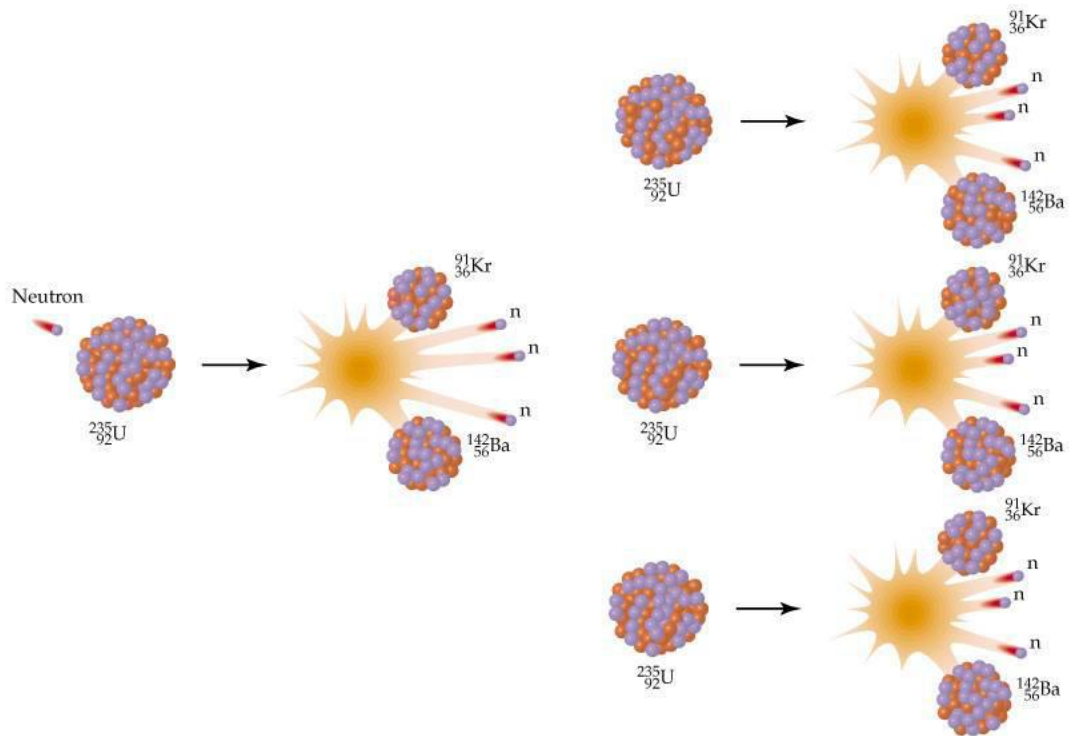
19 t tiszta U-235 elhasadása szükséges, vagy

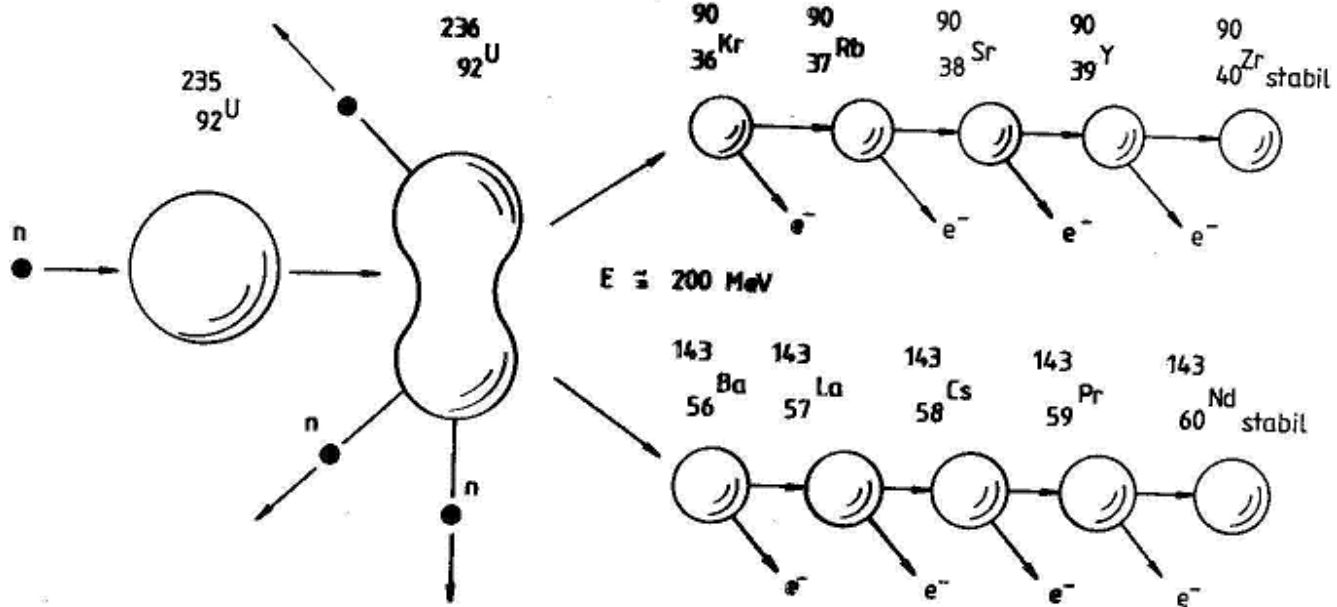
47 millió tonna (tehát kb. 2,5 milliószor annyi) feketekőszén eltüzelése

A maghasadás:

A hasadványok sokfélék: ma 35 elem mintegy 200 izotópját ismerik

A láncreakció feltétele:

pontosan 1 db neutron hasítson újabb urán-235-ös izotópot a sokszorozási tényező, (k): egy adott pillanatban lezajló hasadásból származó neutronok a következő generációban hányszor több (kevesebb) hasadást hoznak létre,

ha $k=1$ láncreakció kritikus ,	egyenletes energiatermelés
ha $k<1$ láncreakció szubkritikus ,	a láncreakció leáll
ha $k>1$ láncreakció szuperkritikus ,	atombomba

de, sajnos a természetes uránban:

urán 238-as tömegszámú (99,3 %)

urán 235-ös tömegszámú (0,7 %).

a ^{235}U izotóp felezési ideje 710 millió év

az ^{238}U -é 4 milliárd év, azaz az ^{235}U izotóp gyorsabban fogy, mint a ^{238}U

kis mennyiségű hasadóanyag esetén a neutronok igen nagy hányada kilép az uránból,

kritikus tömeg: kevesebb neutron szökik ki, mint ami az önfenntartó láncreakcióhoz szükséges.

Pl.: golyó alakú, moderátor nélküli fém U-235 kritikus tömege **49 kg = 2,57 dm³**

Megoldás:

1. a keletkezett neutronok lassítása moderátorral,
a legjobb **lassítók** a kis tömegszámú elemek (rugalmas ütközés),
feltétel: ne nyelje le a neutronokat,
megfelel: könnyűvíz (H_2O), a nehézvíz (D_2O), a grafit (C) és a berillium (Be)
leggyakrabban: H_2O , de nagyobb az elnyelése, mint D_2O -é

e miatt az uránt **dúsítani** kell

a dúsítás: az urán 235-ös tömegszámú izotóp arányának növelése 2-5 %-ra

2. a neutronok számának szabályozása neutron elnyelőkkel (B, Cd)
a) szabályozó rúd /kazetta a reaktor aktív zónájába mélyebben vagy kevésbé betolva változtathatják a neutronok számát,
b) a hűtőközeg bórsav-tartalmával
3. a felszabaduló energia elvezetése a reaktorból **hűtőközeg** segítségével
a leggyakoribb hűtőközeg a víz

Atomreaktorok és atomerőművek

Enrico Fermi, Chicago, 1942. december 2. „atommáglya”

Az első erőmű:

Obnyinszk (SZU) 1954. július 27.
grafitmoderálású, vízhűtésű reaktor
villamos teljesítménye 5 MW volt

Magyarország, Paks:

- 1982: az 1. blokk üzembe helyezése,
- 1984: a 2. blokk üzembe helyezése,
- 1986: a 3. blokk üzembe helyezése,
- 1987: a 4. blokk üzembe helyezése,

Élettartam-hosszabbítás

Új blokkok

Reaktortípusok

Sokféle, de legnagyobb számban **termikus reaktorok**

A termikus energetikai reaktorok közül a legelterjedtebb:

enyhén dúsított (~3,5-4,2 %) urán,

természetes (könnyű) vízzel lassított (moderált) és hűtött típus.

Másik lehetőség:

természetes (dúsítás nélküli) urán

kisebb neutron elnyelő (deutériumot tartalmazó) nehézvíz. (Moderátorként grafitot is alkalmaznak.)

Forralóvizes típus: (Csernobil)

az aktív zónán átvezetett csövekben külön-külön felforr a víz, amelynek energiáját hőcserélőkön keresztül, vagy azok nélkül hasznosítják a turbógenerátorban.

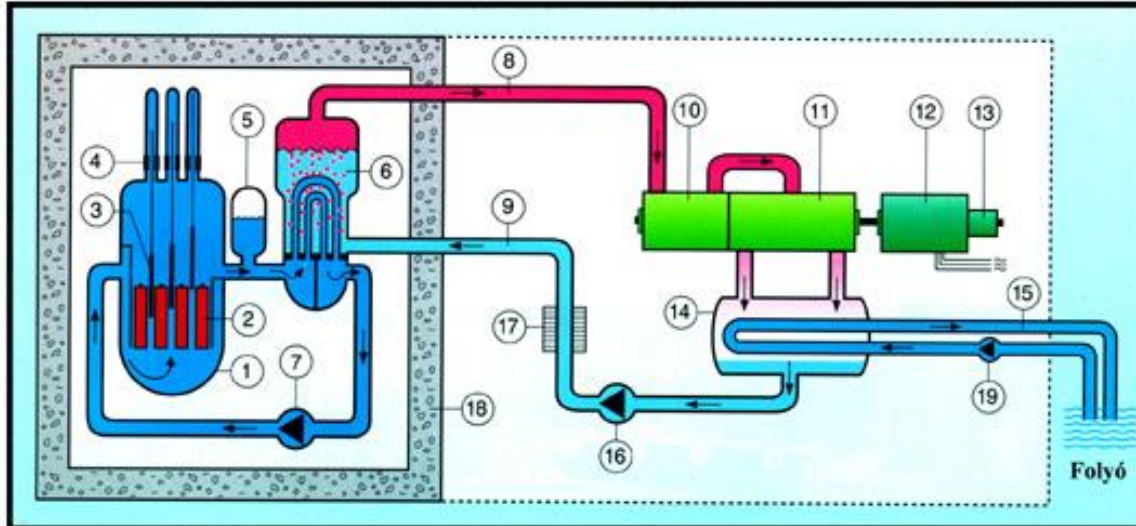
Nyomottvizes típus: (Sokkal gyakoribb, Paks)

a víz a reaktortartályban alkalmazott nagy nyomás következtében nem forr fel, az elvezetett hőt egy hőcserélőben egy másik, ún. szekunder körben keringetett víznek adja át

a szekunder körben a nyomás kisebb, így a hőcserélőben a víz felforr.

Pakson VVER típusú (vízhűtésű, vízmoderátorú energetikai) reaktor
4 db, egyenként 440 MW névleges teljesítményű blokk,
intenzifikálással 500 MW, összesen 2000 MW

A Paksi Atomerőmű elvi vázlata

1 Reaktortartály

2 Fűtőelemek

3 Szabályozórudak

4 Szabályozórúd hajtás

5 Nyomástartó edény 123 bar 297°C

6 Gőzfejlesztő 46 bar 223 °C
→ 258°C

7 Primer körű keringető szivattyú

8 Frissgőz

9 Tápvíz

10 Nagynyomású turbina

11 Kisnyomású turbina

12 Generátor

13 Gerjesztőgép

14 Kondenzátor

15 Hűtővíz

16 Tápvíz szivattyú

17 Tápvíz előmelegítő

18 Betonvédelem

19 Hűtővíz szivattyú

A nukleáris üzemanyagciklus

Feladata:

a reaktorok üzemanyagának biztosítása,
a reaktorok által ki nem égetett természetes hasadóanyag (^{235}U) és
a keletkezett, ill. előállított újabb, mesterséges hasadóanyagok (^{239}Pu , ^{233}U)
hasznosítása

Nagy tisztaságú urán előállítása:

Az urán a természetben gyakori, 200 fajta urán-ásvány, de erősen diszpergálva
(3-5 g/t közepes koncentráció)
a kifizetődő kitermeléshez 0,5-5 g/kg

több, egymást követő művelet, (őrlés, kénsavas kezelés, U_3O_8 kicsapása, majd
pogácsák sajtolása (yellow cake)
sok hulladék

Izotópdúsítás:

(A természetes vízzel történő moderálás érdekében az uránt **dúsítani kell**).
A dúsításkor az ^{235}U arányát növelni kell a ^{238}U -hoz képest.

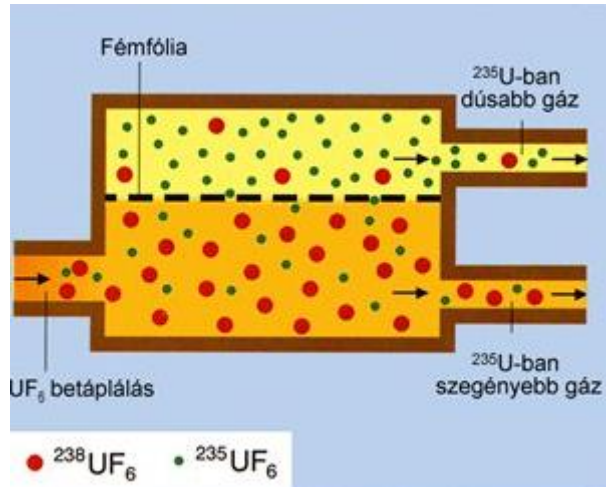
az uránt uránium-hexafluorid gáz halmazállapotú vegyületté alakítják (UF_6).
A fluornak csak egyféle izotópja létezik, a molekula tömege csak az urán tömegétől függ.

csak FIZIKAI módszerek alkalmazhatók, (pl. desztilláció, termodiffúzió, gázdifúzió, ultracentrifugálás, aerodinamikai módszerek), mert az izotópok kémiaailag nem különböznek.

gázdifúzió UF₆-dal:

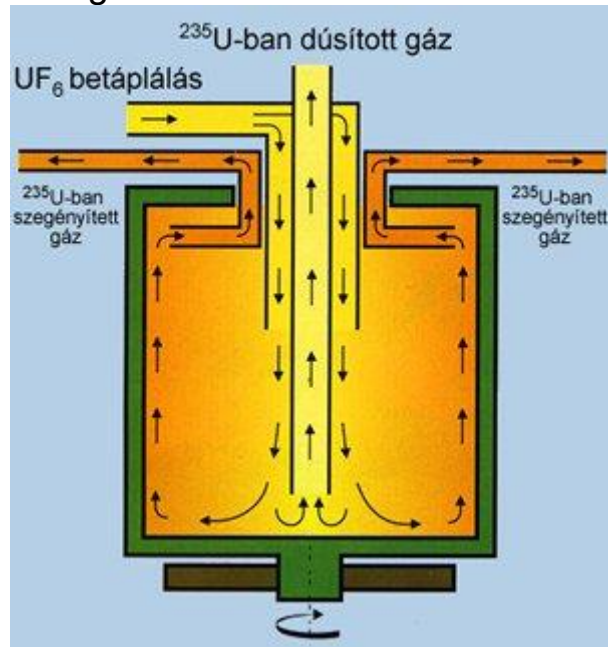
porózus falon a gázmolekulák diffúziós sebessége a molekulatömeg négyzetgyökével fordítva arányos

A gázdifúziós egységekben egy maratott fólián (aluminiumötvözet vagy teflon) keresztül, mesterségesen fenntartott nyomáskülönbség hatására diffundál át az urán-hexafluorid gáz. A "túloldalra" könnyebben jutnak át a 235-ös tömegszámú uránizotópot tartalmazó molekulák, így az ott felhalmozódó gáz ²³⁵U-ban dúsabb lesz.

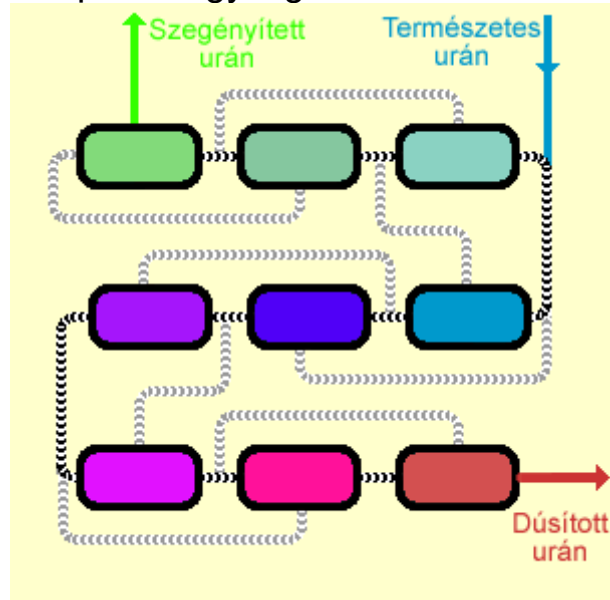

ultracentrifugálás:

A nagy sebességgel forgó centrifugába a gázt bevezetve, a tengely mentén elvezethető gáz gazdagabb ^{235}U -ban, a palást mentén elvezetett gáz gazdagabb ^{238}U -ban, mint a bevezetett gáz..

Nagyon sok, kaszkádba kapcsolt egység

Drága, ismét sok hulladék

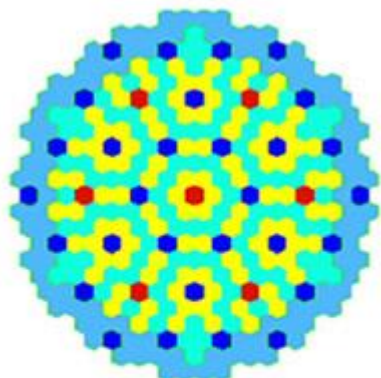
Fűtőelemek:

A dúsított uránt tartalmazó urán-hexafluoridot több lépésben **urán-dioxid**dá alakítják, amit pasztillákká préselnek.

A pasztillákat Zr-Nb-ötvözetből készült vékony csövekbe **üzemanyagpálcákba** töltik, a pálcákat **kazettákba** szerelik.

Paks:

a pelletek mérete: 9 mm magasság, 7,6 mm átmérő.
cirkónium-nióbium ötvözetből készült, 2,5 m hosszú csövek
kötegek rozsdamentes acélból készült keretben,
egy kötegben 126 db cső,
a 440 MW elektromos teljesítményhez 312 köteg,
összesen 42 tonna, átlagosan 3,5 %-ra dúsított urán-oxidot.

- 3.6 % dúsitású üzemanyag
- 2.4 % dúsitású üzemanyag
- 1.6 % dúsitású üzemanyag
- szabályozó kazetták
- biztonságvédelmi kazetták

A nukleáris üzemanyag „kiégése”:

az üzemanyagciklus egy fázisa.

a maghasadás következtében radioaktív hasadási termékek,

mintegy 30-féle kémiai elem különféle radioaktív izotópjai, különböző bomlási sebesség, 10^{18} Bq aktivitás

egy ún. reaktorkampány alatt (a fűtőelem-cserék között eltelt időszak, 1-1,2 év).

a kiégett fűtőelemek kiemelése után „hűtés”, a keletkezett sokféle, rendkívül nagy aktivitású izotópok közül a rövidebb felezési idejűek elbomoljanak.

a hasadási termékek között több hosszú felezési idejű radioaktív izotóp is van, a hulladék biztonságos elhelyezéséről **több száz évre** kell gondoskodni.

Ideiglenes tárolás – pihentető medence

A radioaktív hasadási termékek, valamint az ^{235}U , ^{238}U magok neutronokat fognak be, és sorozatos bomlásokon keresztül transzuránok keletkeznek.

A kiégett fűtőelem aktivitása nagy, a fűtőelemet hűteni kell, különben a bomlások során felszabaduló hőtől megolvad. Ezen kívül az intenzív sugárzást el kell

szigetelni a környezettől. A két feladatot egyszerre oldja meg a pihentető medence. Pakson az elhasznált üzemanyag-kötegeket öt évig tárolják.

Reprocesszálás:

A „kiégett” nukleáris üzemanyagból a megmaradt (^{235}U) és a keletkezett (^{239}Pu , ^{241}Pu) hasadóanyagok kinyerése tiszta állapotban, újabb fűtőelemek előállítására céljából.

Feldarabolás, salétromsavas oldás, extrahálás tributil-foszfáttal.

Ma a kiégett üzemanyagnak csak egy részét használják fel újra a reprocesszálás segítségével.

Üvegesítés

A végleges elhelyezés előtti legelterjedtebb átalakítás.

A hulladékot kiizzítják, majd szilícium- és egyéb oxidokkal keverik, ami nagy hőmérsékleten (hőálló, sugárzástűrő, nem oldódó, a radionuklidokat biztonságosan magába záró) üveggé alakul.

Hordóba töltés, végleges hulladéktárolóba szállítás.

Végleges elhelyezés

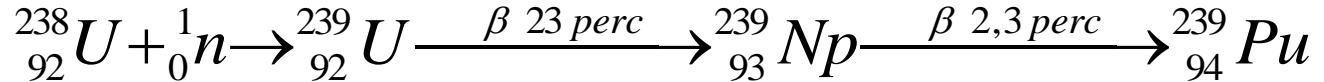
talajvízmentes geológiai képződményekben, amelyek földtörténeti korokon keresztül változatlanok maradtak.

sóbánya: ha van só, biztos, hogy nincs víz a közelben.

összefüggő sóréteg: biztos, hogy földrengés sem veszélyezteti a környéket.

A mesterséges hasadóanyagok

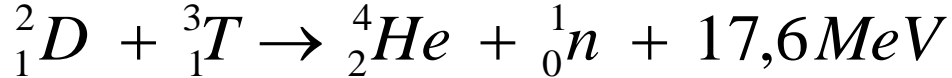
plutónium–239

A reaktorban az energiatermelés közben nagy mennyiségű újabb hasadóanyag is keletkezik, **gyorsszaporító reaktorok** lehetősége.

Fúzió

A szóba jövő reakció:

1 kg $\approx$ 10⁴ m³ olajjal egyenértékű

1 ember energiafogyasztásának biztosításához teljes élete során
10 g deutériumra és 15 g tríciumra van szükség

deutériumkészlet több százmillió évre, a (trícium-forrás) lítium ezer évig elegendő

a természetes vízben 35 mg deutérium

Feltétel:

$1-2 \cdot 10^8$ °C szükséges a Coulomb taszítás legyőzésére, 1000 km/s sebesség

Lawson kritérium:

a plazmasűrűség*idő*hőm = **$3,77 \cdot 10^{21}$ sK/cm³** kell legyen.

Megoldás?

a kísérletek mágneses térrel összetartott plazmában folynak.

Nemzetközi együttműködés (ITER) sok Mrd Euro

Alternatív energiahordozók

Vizsgálatuk oka:

a kőolaj (és földgáz) készletek 50 (100) év,

a fosszilis energiahordozók környezetszennyezése (savas eső, üvegházhatás),

az atomenergia hosszú távú kockázata

a 80 % ↔ 20 % probléma

Napenergia

A földre eső napsugárzás teljesítménye 176 mrd MW

A napos órák száma	Magyarországon	kb. 2000 óra/év,
	a Szaharában	kb. 4000 óra/év.

Az évi átlagos beeső sugárzási energia Magyarországon
4400-4800 MJ/m²*év.

Közvetlen hasznosítás:

fotovillamos cella,

napkollektor,

nap-hőerőmű,

egyéb módok (termény-szárítás, szoláris építészet stb.)

Közvetett hasznosítás:

szél energia,

víz energia,

biomassza.

A fotovillamos cella:

Félvezető diódában foton hatására töltés szétválasztás,
elektron – lyuk pár.

Az elektron az n félvezető, a lyuk a p félvezető felé vándorol, Külső
külső ellenálláson egyenáram keletkezik.

Modul: sorba kapcsolt cellákból épül fel (ált. 60 db)

Jellemzően 250-280 W teljesítmény

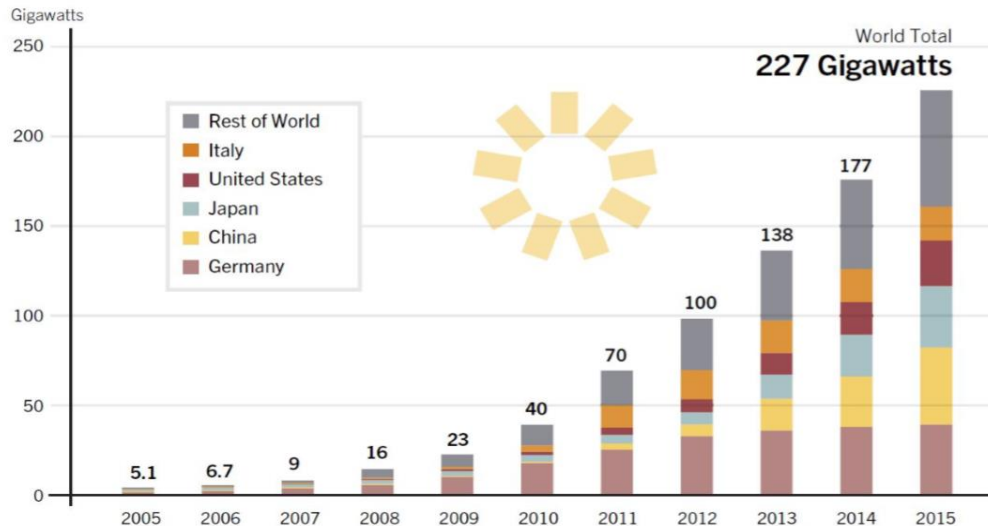
Névleges hatásfok: 16-18% Éves átlagos hatásfok: 12-15%

a direkt és a szórt sugárzást is hasznosítják

inverterekkel váltóáram, transzformátorral 20kV, hálózatra is
kapcsolható

Háztartási méretű kiserőművek: 50 kW alatt

Napelemes rendszerek világszinten

Forrás: REN21 Renewables 2016 Global Status Report

**ENERGETIKAI GÉPEK ÉS
RENDSZEREK TANSZÉK**

Mayer Martin János | **A napelemes energiatermelés helyzete, lehetőségei és kihívásai** | © 2017
XIX. Környezetvédelmi és Iparbiztonsági Konferencia | Balatonfüred | 2017. május 19. | **11**

Magyarországon:

Részarány a villamos energia termelésben: 0,4% (2015)

225 MW (2016)

Jellemzői:

környezetvédelmi szempontból a legtisztább
változó a teljesítmény, emiatt akkumulátor kell
(hagyományos, vagy új típusú, pl. víztározó a magasban, H₂).
kis teljesítmény, csak helyi igények kielégítésére
helyigénye nagy,
a jelenlegi ár még nem versenyképes a fosszilis energiahordozókkal,
de a megújulók között versenyképes, egyre csökken, a hatásfok egyre
javul.

Egészen kis méretben (néhány kW) is megvalósítható,
egyszerű üzemeltetés, kis karbantartásigény:

lakossági beruházások,
decentralizált termelés, kisebb veszteségek

(Gyakorlatilag) korlátlan mennyiségben rendelkezésre áll!

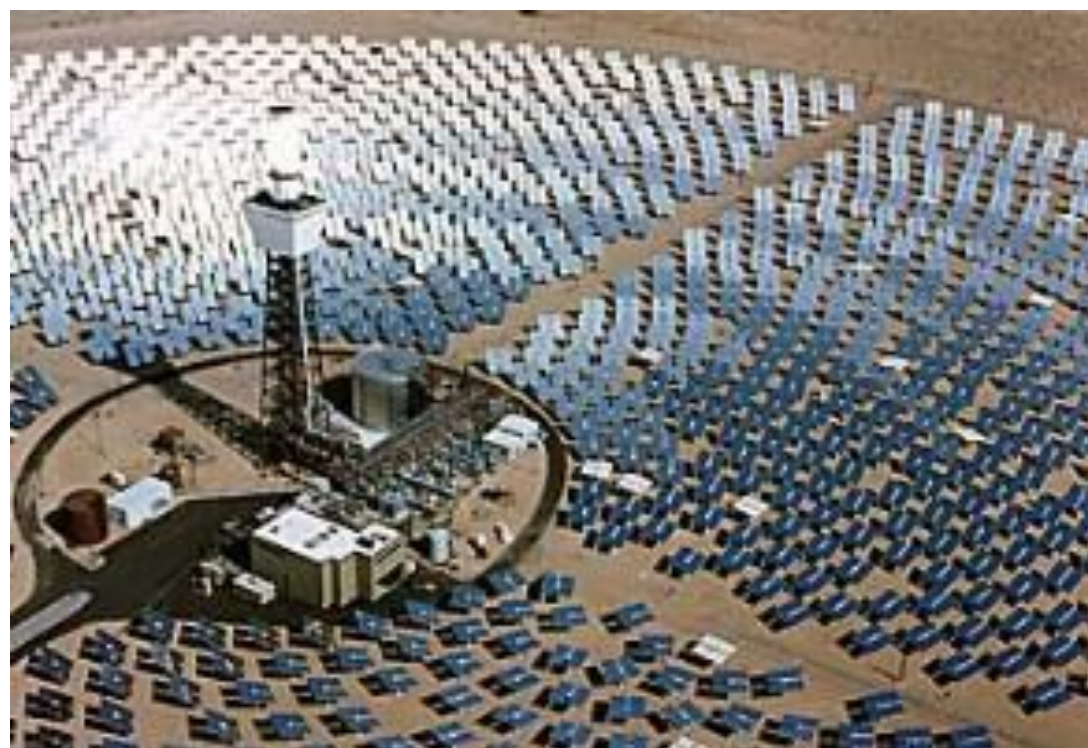

A Nap-hőerőmű:

optikai tükrökkel gyűjtve a napsugarakat energiaáram-sűrűség
növelés,
egy toronyban vízgőzt termelnek,
hagyományos turbina-generátor rendszer
(pl. Egyesült Államok: 10 MW teljesítmény).

a napsugarakat parabola vályús kollektorban gyűjtik,
a vályú fókuszt vonalában csőben haladó olaj melegszik.
(pl. Californiában 9 db 13–80 MW teljesítményű erőmű,
14 % átlagos hatásfok, a legnagyobb 464.000 m²-t foglal el.

csak direkt sugárzást hasznosít
a termelés drágább, de a hőtárolás lehetősége!!!

A napkollektor

főként a háztartások melegvíz szükségletének ellátására
alacsony hőmérsékletű folyadék hőcserélőben melegíti a használati
melegvizet.

kiegészítő fűtésként alkalmazható,
intelligens automatikát igényel.

A beruházási költség egy átlagos lakóházra ? Ft, a megtérülési idő 8-
10 év?

A napenergia:

környezetvédelmi szempontból a legjobb,
egyelőre az ár nem versenyképes a fosszilis energiahordozókkal,
megfelelő akkumulátor szükséges.

Szélenergia

A szél oka, a különböző felületi felmelegedés.

A hasznosítás során nyerhető energia elsősorban a szélesebbesség függvénye.

A változó intenzitás és szélirány miatt mozgatható tengelyű, állítható lapátozású szélkerekek szükségesek.

Változó teljesítmény → akkumulátor szükséges.

pl. 6 m/s szélerősség (250 W/m²)

csak házi energia ellátás, a megtérülés 8 év.

10 m/s-nál 1200 W/m², a megtérülés 2-3 év.

Hollandia (Egmond aan Zee): tengeri szélérőmű park

több, mint 100 ezer holland háztartás éves fogyasztása

36 turbina, kapacitása 108 megawatt, több mint 200 millió eurós (50 Mrd Ft) befektetés

A szélenergia:

környezetvédelmi szempontból jó,
egyelőre az ár nem versenyképes a fosszilis energiahordozókkal,
megfelelő akkumulátor szükséges,
hálózat-stabilitási problémák
táj elcsúfítása?

Vízenergia

A vízenergia hasznosításának alapja a napenergia miatti vízkörforgás.

A hasznosítás szintkülönbsége alapján 3 típus nagy, közepes és kis esésű.

Magyarországon több törpeerőmű mellett két jelentősebb

TiszaIök: $\Delta H=7,5$ m, 12 MW

Kisköre: $\Delta H=6,3$ m, 21 MW.

Ökológiai probléma:

Kis vízesésű folyóknál hosszú szakaszon vízháztartás módosulás.

Ez ökológiailag kiszámíthatatlan következményekkel járhat.

A beruházási költség hatalmas,
csak folyószabályozással, öntözőművel együtt.

Általában alaperőműként üzemelnek, csúcsra járatásuk esetén számos ökológiai probléma.

Biomassza

A Földön évente 165 mrd t biomassza keletkezik.

őserdő: a legjobb hatásfok 30 t/ha*év,
gabonatabla: 6,5 t/ha*év.

A hasznosítás módjai:

- közvetlen eltüzelés,
- pirolízis, elgázosítás,
- sajtolás,
- alkoholos erjesztés,
- metános erjesztés (biogáz termelés).

A közvetlen tüzelés problémái:

magas oxigén-tartalom,
kis fűtőérték,
kis sűrűség,
a hamu alacsony olvadáspontja,
változó összetétel.

Eredmény:

kis tüztérhőmérséklet
a hatásfok alacsony.
speciális kazánokat igényel.

A pirolízis, az elgázosítás

a kőszeneknél alkalmazott módszerekkel analóg eljárás.
oxigén jelenlétében, illetve annak kizárásával végzett hevítés.

Célja:

éghető gáz, illetve nemesebb tüzelőanyag nyerése.

Növényi magvak *sajtolása*:

brikett, pellet, olaj nyerhető.

Az olaj napraforgóból, repceből nyerhető a legjobb hatásfokkal, hektáronként 700-1300 kg.

A felhasználás:

közvetlen,

átalakítás (repceolaj metil-észter ld. később) utáni elégetés.

Az alkoholos erjesztés:

ősidők óta ismert eljárás.
az etilalkohol desztillációval kinyerhető,
közvetlenül, vagy motorbenzinbe keverve motorhajtóanyag

A metános erjesztés:

kb. 50 – 50 %-ban metánt és szén-dioxidot tartalmazó **biogáz**
nyerhető.
fűtőértéke kb. 22500 kJ/m^3 , a földgáz fűtőértékének 2/3-a,
a szén-dioxid kémiaiilag eltávolítható, a fűtőérték növelhető.

Elsősorban melléktermékekből, (pl. hígtrágya),
szemétlerakókban anaerob baktériumos erjedéssel is keletkezik.

A biomassza:

tüzeléstechnikai szempontból nem kedvező
elsősorban melléktermékek hasznosítása jöhet szóba,
a kultúrnövényeké az élelmezési problémák miatt nem.

Geotermális energia

forrása 70 %-ban a radioaktív bomlás során keletkező hő,
30 %-ban a Föld természetes hőkapacitása

Föld hőmérséklet gradiense   átlagosan 30 °C/km,
Magyarországon 50-70 °C/km,
max. 100 °C/km.

Általában melegvíz, ritkábban gőz.

A hasznosítás után a vizet nagyobb távolságra kell visszavezetni, hogy a forrást ne hűtse.

Jellemzői:

környezetvédelmi szempontból kedvező,
energetikailag a kis hőmérsékletkülönbség kedvezőtlen,
kémiaailag gyakran magas sótartalom, korrózió, vízkőképződés,
csak helyi energiaforrás.

Alternatív motorhajtó anyagok

A szóba jövő lehetőségek: ld. összefoglaló ábra

Köszén

A készletek ugyan jelentősek,
de belőle az ismertetett módokon
nagyobb környezetszennyezéssel,
drágábban állíthatók elő

motorhajtó anyagok, mint a kőolajból.

Metanol CH₃OH

Oktánszáma kiváló,
nagyobb kompresszió viszony, nagyobb hatásfok lehet
nincs benne C-C kötés,
a kipufogógázokban kevesebb mérgező anyag (de több aldehid)
a benzines elosztóhálózat alkalmas
fűtőértéke a motorbenzinének fele (a tömegének fele oxigén!),
csaknem kétszeres a volumetrikus fogyasztás,
rossz a hidegindítás (a forráspontja 65 °C),
korróziós problémák,
vízzel korlátlanul elegyedik, mérgező,
előállítása szintézisgázból drága, jelenleg kis kapacitások,
benzinhez keverőkomponensként kisebb mennyiségben kiváló.

Etanol v. Etilalkohol C_2H_5OH

oktánszáma kiváló, nagyobb termikus hatásfok,
fűtőértéke a motorbenzinnek mintegy 2/3-a, (oxigéntartalma 35 %),
1 dm³ benzin kb. 1,25 dm³ etanollal egyenértékű,
az égése szintén tisztább,
a forráspontja (78,5 °C) miatt itt is hidegindítási problémák,
vízzel szintén korlátlanul elegyedik, de nem toxikus,
keverőkomponensnek a metanolhoz hasonlóan kiváló.

Előállítása:

biológiai úton.

etilén hidratálásával

A bioetanol:

jelentős termőföldigény,

valamennyi gépkocsihoz a jelenlegi összes termőföld kétszerese,

nagy energiaigényű a desztilláció,

a teljes ciklusban a szén-dioxid kibocsátás akár nulla is lehet,

A vegyipari etanol:

az etilént jelenleg kőolajból nyerik!!

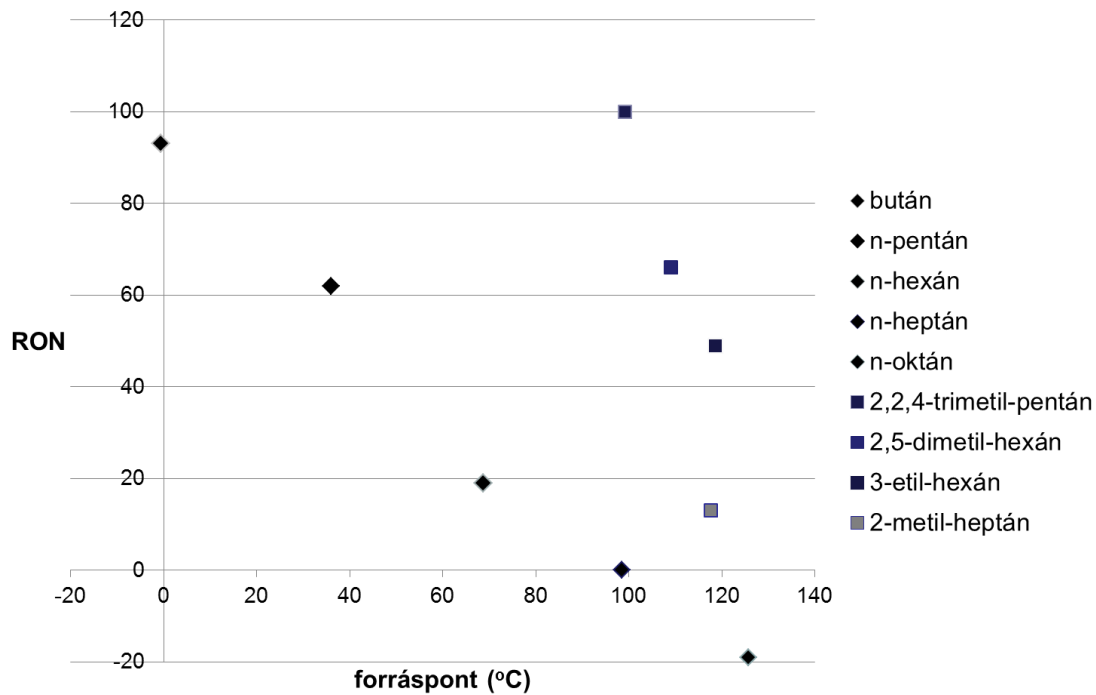
Szénhidrogén gázok

Az 1-4 szénatomot tartalmazó szénhidrogén gázok (metán, etán, propán, bután) fűtőértéke és oktánszáma is kiváló:

	F (MJ/kg)	RON	MON
metán	50	133	130
etán	48	115	103
propán	47	110	100
n-bután	46	93	92
i-bután	46	100	98

A normál és a 8 szénatomos paraffinok oktánszáma (ld. korábban)

nagyobb hidrogén tartalom,
elégetésükkor kevesebb szén-dioxid,
az Otto-motor átalakítható,
az égés tisztább, de nagyobb a volumetrikus fogyasztás,
hármashatású katalizátor használható,

A megvalósítás:

sűrített földgázzal (CNG: Compressed Natural Gas),
cseppfolyós földgázzal (LNG: Liquefied Natural Gas),
propán-butánnal (LPG: Liquefied Petroleum Gas).

A sűrített földgáz:

140-200 bar nyomású, nehéz tartály,
nagy a balesetveszély és a ballaszt-tömeg.

A cseppfolyós földgáz:

a cseppfolyósításhoz atmoszférikus nyomáson mínusz 160 °C,
a hűtés nagy energiaigényű,

A propán-bután:

perspektívikus megoldás,
könnyen cseppfolyósítható,
a megtehető úthossz kevésbé korlátoz.
földgázból és kőolajból nyerhető,
a készletek nem végtelenek, de még számottevőek,
új infrastruktúrát kell kiépíteni,
a „gázautó” néhány évtizedre átmeneti megoldás lehet.

Hidrogén

fűtőértéke tömegegységre vetítve a legnagyobb, 120 MJ/kg,
egységnyi térfogatra a metán fűtőértékének csak 1/3-a
nagy koncentráció-tartományban (4-76 tf%) ad robbanóképes elegyet
a levegővel,
a gyújtási energia igen kicsi,
az égési sebessége, diffúzió sebessége nagy,
szigorú biztonsági intézkedések szükségesek,
égése tiszta, a (desztillált) víz mellett csak NO_x keletkezik.

A hidrogén tárolása:

fém-hidridekkel

balról jobbra a feltöltés, visszafelé a használat iránya

Kis hőmérsékletű hidridek már 100 °C alatt kb. 1 atm nyomású hidrogént termelnek, a teljesítménysűrűségük 650 Wh/kg.

A nagy hőmérsékletű hidridek csak 100 °C fölött adnak 1 atm. nyomású hajtógázt, de teljesítménysűrűségük nagyobb, 2500 Wh/kg.

nagy ballaszt tömeg

a sűrített és a cseppfolyósított hidrogén

ugyanazok a megállapítások érvényesek, mint a szénhidrogén gázokra

a hidrogén cseppfolyósításához légköri nyomáson $-250\text{ }^{\circ}\text{C}$ szükséges!

csak drágán oldható meg.

A hidrogén tüzelőanyag cellában is elégethető
a termelt áram villamos motor hajtására használható

A teljes folyamat környezetszennyezése a hidrogén előállításától függ:

fosszilis energiahordozóból elgázosítással → nagyobb a szennyezés

fosszilis energiahordozóból nyert villamos árammal vizet elektrolizálunk
→ nagyobb a szennyezés

Ha a villamos áramot az elektrolízishez alternatív energiahordozóból nyerjük, a szennyezés kicsi, de ma még drága.

A hidrogén mint energiatároló:

a jövőben szóba jöhet,

a felesleges villamos energia felhasználásával vizet elektrolizálva állítható elő, amelyet a fogyasztás megnövekedésekor áramtermelésre lehet használni.

Elektromos autó

önmagában nem környezetszennyező

azonnal rendelkezésre áll a teljes motornyomaték
fokozatmentes gyorsulás

a padlóba épített akkumulátornál a súlypont alacsonyan van, jó kanyartartás

hogyan állítjuk elő a villamos áramot?

fosszilis erőművekben:

a teljes folyamat környezetszennyezése nagyobb

alternatív forrásból (pl. fotovillamos elemből)

a teljes folyamat alig szennyezi a környezetet, viszont ma még drága.

hogyan tároljuk?

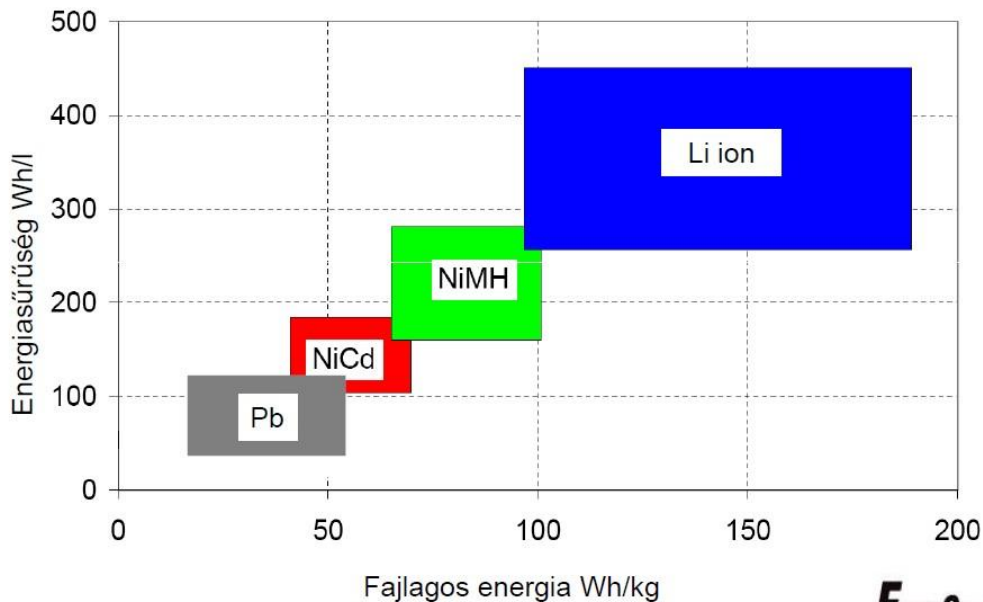
Az akkumulátoros tárolás:

a jelenlegi akkumulátorokkal kicsi energia- és teljesítménysűrűség
az akku nehéz,
hosszú ideig tartó, gyakori feltöltés,
a hatótávolság kicsi.

De a villamos motor csendes,
állás közben nem fogyaszt,
a fékezési energia visszanyerhető

	Kénsavas ólom akkumulátor	Benzin	Li ion akkumulátor
Energiasűrűség	35 Wh/kg	12 000 Wh/kg	160 Wh/kg

Különböző akkutechnológiák összehasonlítása

A Li ion akkumulátor:

A Li a legjobb katód, mert a legnegatívabb a standard potenciálja

(- 3,045 V)

sűrűsége kicsi ($0,534 \text{ g/cm}^3$)

De: a lítiumot nehéz vizes közegben használni, mert hevesen bontja

Megoldandó:

más elektrolit, szerves vegyület, pl. poli-etilén -oxidban oldott Li só

anód: grafit

katód: lítium-kobalt-oxid

A perspektívikus megoldás: a tüzelőanyag cellában történő közel 80 %-os hatásfokú áramtermelés, és az ugyanilyen hatékonyságú elektromotor kombinációja.

A tüzelőanyag cella további előnye:
bármilyen éghető anyag (pl. hidrogén, metanol) hasznosítható
a tárolási problémák a folyékony tüzelőanyagoknál nem jelentkeznek,
de pl. a metanol előállítás problematikája fennmarad.

Biodízel

A biomassa hasznosításának egyik fajtája.

A növényi olajok

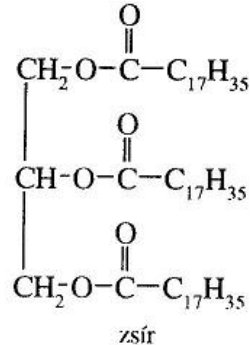
elsősorban emberi tápanyag és

ipari nyersanyag, de

kőolajtermékek kiegészítésére és helyettesítésére is alkalmasak.

A különböző növényekből sajtolással, majd extrakcióval nyerhető olajok tulajdonságai a kőolajtermékek közül a gázolajhoz állnak a legközelebb.

a természetes zsírok glicerín és zsírsavak észterei:

Motorhajtóanyagként történő felhasználásuk (már Rudolf Diesel is)

kémiai átalakítás nélkül:

sűrűségük nagyobb,
fűtőértékük kisebb,
viszkozitásuk kb. tízszeres,
kokszképzési hajlamuk nagyobb,
cetánszámuk kisebb, mint a gázolajé
biológiailag lebonthatók,
kéntartalmuk elenyésző.

Kémiai átalakítások:

1. Átészterezés

A zsírsav-glicerin észtereket metil- vagy etilészterré alakítjuk.

A tulajdonságok jelentősen javulnak.

Hátrány:

termőföldigény,
ár

Előny:

A teljes ciklus (mint minden biomassza hasznosítás) az üvegházhatást nem, vagy alig növeli.

Csak helyi, egyéb szempontokból (munkalehetőség az adott területen, a mezőgazdaság saját szükségletének megtermelése) indokolt megoldás lehet.

Magyarországon:
repceolaj metil-észter (RME),

2. Katalitikus hidrogénezés
a glicerín-észter molekula tördelése
nincs glicerín melléktermék

Kísérletek Magyarországon

Hibrid megoldások

benzin- vagy dízelmotor és villanymotor együttesen, plusz generátor, akkumulátor és intelligens szabályozó rendszer

Toyota Prius (első, de már szinte minden gyártónál van):

a benzinmotor minden üzemállapotban az optima közelében tud működni. Nagy terhelésnél:

a villanymotor az akku felhasználásával besegít a benzinmotornak, Kisebb terhelésnél:

a benzinmotor teljesítményfeleslegével, illetve fékezéskor a mozgási energiából a generátor áramot termel és tölti az akkumulátort.

Jelentősen csökken a légszennyezés és a fogyasztás is, akár 4 l / 100 km is elérhető.

ábra: Prius.ppt